

Aktuální otázky lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

v posledním letošním Bulletinu bychom vás rádi upozornili na text o fenoménu Wikileaks v oblasti lidských práv. Úniky dat ukazují zásahy amerických ambasad do vyšetřování událostí spojených s bojem USA proti terorismu.

V prosincovém Bulletinu můžete v rámci tradičních rubrik najít texty od nových stážistů, kteří v Centru pro lidská práva a demokratizaci budou působit v akademickém roce 2010/2011. Pro připomenutí toho nejdůležitějšího ze světa lidských práv v posledních dvanácti měsících jsme připravili souhrn událostí za rok 2010. Přehledy jsou uvedeny vždy na konci jednotlivých rubrik.

Vydařený rok 2011 vám přeje
Centrum pro lidská práva a demokratizaci.

Z obsahu

WikiLeaks odhalují zásahy ambasad USA do vyšetřování amerických excesů ve válce proti terorismu

Přestane Rusko spolupracovat s ESLP?

European Forum of Students for Legality

Legislativní novinky z Bruselu

Den lidských práv 2010

+ Přehled nejdůležitějších událostí v oblasti lidských práv za rok 2010

International Institute of Political Science
of Masaryk University in Brno

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy
univerzity v Brně

Obsah

1) Mezinárodní trestní spravedlnost |3

WikiLeaks odhalují zásahy ambasad USA do vyšetřování amerických excesů ve válce proti terorismu
Chorvatsko selhalo při stíhání zločinů spáchaných během války v letech 1991 – 1995
Mezinárodní úmluva na ochranu osob před nuceným zmizením vstupuje v platnost
Shromáždění smluvních stran Mezinárodního trestního soudu
Šljivančanin opět před ICTY: Záchrana spravedlivosti?
Mezinárodní trestní spravedlnost - **hlavní události za rok 2010**

2) Evropský systém ochrany lidských práv |9

Nezpřístupníš, zaplatíš - ESLP: Gillberg v. Švédsko
Vázni by sa mali mať lepšie, aspoň čo sa týka ich ľudských práv
Přestane Rusko spolupracovat s ESLP?
Legislativní novinky z Bruselu: Poučení, rozvody a ochrana údajů
Roseovi ve Štrasburku: nemožnost změny příjmení je porušením Úmluvy
Hajduová proti Slovensku: nezadržení v psychiatrické léčebně je porušením Úmluvy
Evropský systém ochrany lidských práv - **hlavní události za rok 2010**

3) Mezinárodní politika a lidská práva |15

European Forum of Students for Legality
Den lidských práv 2010
Liou Siao-Po: *persona non grata* čínského režimu
Kazachstán v čele OBSE
Práva uprchlíků v Řecku a Egyptě
Mezinárodní politika a lidská práva - **hlavní události za rok 2010**

4) Česká republika a lidská práva |21

ČR kritizována za falometrická vyšetření žadatelů o azyl
Vyhnaní Němci neuspěli u OSN
Česká republika a lidská práva - **hlavní události za rok 2010**

V příštím čísle Bulletinu – exkluzivní rozhovor s Mukhtār Mā'ī

V lednovém Bulletinu najdete exkluzivní rozhovor s pákistánskou aktivistkou za práva žen Mukhtār Mā'ī, který pro Bulletin vedla Monika Mareková při příležitosti udělení čestného doktorátu na Laurentian University of Sudbury v Kanadě.

Mukhtār Mā'ī (Mukhtaran Bibi) je pákistánská aktivistka za práva žen. V roce 2002 se stala obětí znásilnění a dle pákistánských kmenových tradic měla po této události spáchat sebevraždu. Mukhtār Mā'ī však případ přednesla pákistánské justici a v současné době o věci rozhoduje Nejvyšší soud Pákistánu. V roce 2007 byla Mukhtār Mā'ī udělena Radou Evropy *North-South Prize*. Její autobiografie patří mezi bestsellery.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

WikiLeaks odhalují zásahy ambasad USA do vyšetřování amerických excesů ve válce proti terorismu

Redakce

Dosavadní zveřejněné depeše na serveru WikiLeaks přináší zajímavé informace odkrývající pozadí vážných porušování lidských práv z celého světa. Jedná se často o poznatky, které by nemusely být odhaleny vůbec nebo až s velkým zpožděním. Patří sem například diplomatická aktivita vyvíjená americkými ambasadami v souvislosti s vyšetřováním tzv. mimořádných předání osob podezřelých z terorismu (renditions). Podstatou této americké praxe bylo zadržení a převoz údajných teroristů z jedné země do druhé mimo běžný právní rámec (blíže 6. číslo letošního bulletinu). Účelem byl výslech a úplná izolace těchto osob, což často doprovázelo mučení nebo nelidské či ponižující zacházení. Z depeší lze vyčíst, že se americké ambasády zaměřily na vyšetřování těchto událostí v Evropě – postupně kontaktovaly představitele v Německu, Španělsku či Makedonii, kde k vyšetřování amerických aktivit docházelo. Tím ale vše nekončilo – v této věci se měla uskutečnit také schůzka s generálním tajemníkem Rady Evropy.

V únoru 2007 kladl zaměstnanec americké ambasády v Berlíně na srdce německému bezpečnostnímu poradci, že „vydání mezinárodního zatykače by mělo negativní dopad na vzájemné dvojstranné vztahy“. Stalo se tak poté, co v lednu 2007 mnichovský prokurátor obvinil 13 agentů CIA z únosu německého občana El-Masriho přes Makedonii k výslechu do Afghánistánu. Zároveň americký diplomat zdůraznil, že „úmyslem není Německu vyhrožovat, ale spíše upozornit vládu, aby pečlivě zvážila každý další krok ve světle vztahů s USA.“ Německý poradce upozornil na velký zájem médií o vyšetření a také připomněl nezávislost německé justice. Zároveň připustil, že do vyšetřování prokurátora může vstoupit i ministerstvo spravedlnosti či zahraničních věcí. O několik měsíců později, v září 2007 německá vláda oznámila, že nebude o extradici agentů z USA žádat.

Podobný průběh mělo i vyšetřování šesti amerických vysoce postavených představitelů ve Španělsku. Z depeší psaných v dubnu 2009 vyplývá, že došlo ke schůzce se španělským ministrem zahraničních věcí Lossadou, jež bylo řečeno, že „trestní stíhání by nebylo v USA akceptováno a mělo by enormní dopad na dvojstranné vztahy“. Ten odpověděl, že vláda využije všechny právní nástroje, a i když nemá velký prostor a musí respektovat nezávislost justice, tak navrhne ministru spravedlnosti, aby stíhání nepodporovalo. Americká strana se mezitím setkala i s vrchním prokurátorem. Posléze ministr spravedlnosti Conde Pumpido prohlašuje, že prokuratura roz-

hodně nepodporuje takovéto vyšetřování. Samotná depeše uvádí, že tomuto prohlášení ministra předcházela diplomatická aktivita s vládními činiteli. Přestože nejsou zatím k dispozici nové informace o vývoji tohoto případu (tzv. Bush six), v květnu 2010 požádal vyšetřovatel, aby soud vydal zatykač na 13 agentů CIA figurujících v případě El-Masri, čímž navázal na německé snahy ukončené v roce 2007.

Depeše ze Skopje z letošního roku zase mluví o tom, že makedonský předseda vlády ubezpečil americkou stranu, že bude nadále odmítat jakékoli diskuse s tiskem na téma spolupráce s americkou vládou ve věci El-Masri. Nejčerstvější informací je postoj americké ambasády ve Štras-

burku k vyšetřování mimořádných předání Radou Evropy. Rada Evropy podle depeší z roku 2009 podněcuje protiamerické nálady a trpí pocitem méněcennosti. Ambasáda doporučuje se co nejdříve setkat s novým generálním tajemníkem za účelem výměny informací o lidskoprávních otázkách okolo mimořádných předání a trestu smrti s tím, že je možné, že by nový generální tajemník mohl být na veřejnosti méně kritický.

Je otázkou, kolik podobných odhalení ještě další průběžně zveřejňované depeše přinesou. Už dnes je ale jasné, že americká vláda usilovala o dání najevo svého postoje všude, kde hrozilo, že by byli pohnáni zaměstnanci vlády před soud. Minimálně v jedné zemi ale podobné počínání neneslo kýžené ovoce, v Itálii byl v prosinci potvrzen rozsudek proti 23 agentům CIA za unesení Abu Omara z Itálie do Egypta k výslechu doprovázeného mučením.

Další informace

WikiLeaks' Revelations that Bush and Obama Put Pressure on Germany and Spain Not to Investigate US Torture, 8.12.2010 <http://www.andyworthington.co.uk/2010/12/08/wikileaks-revelations-that-bush-and-obama-put-pressure-on-germany-and-spain-not-to-investigate-us-torture/>.

Centrum pro lidská práva na Facebooku

Připojte se k facebookové skupině Centra pro lidská práva a demokratizaci a zapojte se do debat o lidských právech nejen v České republice.

Bulletin přímo na mail

Pokud si přejete pravidelně dostávat bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci na mail, napište na adresu lidskaprava@iips.cz. V předmětu zprávy prosím uveďte „Bulletin“.

Chorvatsko selhalo při stíhání zločinů spáchaných během války v letech 1991 – 1995

Lenka Popovičová

Organizace Amnesty International vydala zprávu o stavu odškodňování obětí a stíhání mezinárodních zločinů spáchaných během chorvatské války za nezávislost. Její závěry nejsou pro Chorvatsko nijak lichotivé. Ačkoliv od války uběhlo už patnáct let, chorvatským orgánům se dosud nepodařilo vytvořit efektivní systém stíhání válečných zločinů. Zpráva poukazuje na několik zásadních nedostatků, kterými jsou zejména neadekvátní právní rámec, diskriminace chorvatských Srbů, nedostatečná podpora a ochrana svědků, neochota odškodňovat oběti, vleklost rozhodování a také chybějící politická vůle.

Chorvatům je především vytýkáno, že s odvoláním na zákaz retroaktivity aplikují na činy spáchané během války trestní zákon z roku 1993. Ten však, na rozdíl od pozdějších zákonů (z let 1997 a 2004), není v souladu s požadavky mezinárodního práva. Mezi jeho hlavní deficity patří zejména to, že nedostatečně definuje jednotlivé zločiny (např. sexuální trestní činy) a vůbec neupravuje skutkovou podstatu zločinů proti lidskosti ani odpovědnost nadřízeného. Tyto rozdíly kromě jiného zakládají neodůvodněnou nerovnost mezi pachateli souzenými v Haagu a v Chorvatsku.

Další problém tkví podle Amnesty International v tom, že jsou stíháni především chorvatští Srbové, zatímco činy etnických Chorvatů zůstávají většinou nepovšimnuty. Oficiální statistiky za období posledních 5 let ukazují, že případy proti chorvatským Srbům tvoří 83 % všech případů stíhání válečných zločinů. Podjatost vůči srbskému etniku se projevuje i ve výši uložených trestů. Při ukládání trestů etnickým Chorvatům je totiž jako polehčující okolnost zohledňována skutečnost, že se činů dopustili v boji za nezávislost Chorvatska, což má za následek ukládání nižších trestů než v případě Srbů.

Závažným nedostatkem tamější justice jsou dle zprávy rovněž chybějící opatření na ochranu a podporu svědků, kteří jsou často terčem zavražďování. V neposlední řadě je kritizována vleklost rozhodování; se současným průměrem 18 rozhodnutých případů ročně by ukončení všech zbývajících 700 případů mohlo trvat dalších 40 let. Jelikož vlivem času postupně dochází k úbytku důkazních prostředků (zejména úmrtí nebo zapominání svědků), hrozí, že mnoho pachatelů zůstane nepotrestáno. Primární odpovědnost za stíhání zločinů spáchaných během války nese Chorvatsko, ale dosud nebylo schopno se s ní vypořádat.

Zdroje:

- Amnesty International. *Behind a wall of silence. Prosecution of war crimes in Croatia*, 15. prosince 2010, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR64/003/2010/en/81544213-9880-4a5e-acea-d5269d0bc8ad/eur640032010en.pdf>.

Mezinárodní úmluva na ochranu osob před nuceným zmizením vstupuje v platnost

Redakce

Dne 23. listopadu se Irák stal v pořadí 20. státem, který ratifikoval Mezinárodní úmluvu na ochranu osob před nuceným zmizením (The International Convention for the Protection of all Persons From Enforced Disappearances),¹ díky čemuž může Úmluva po 4 letech od svého přijetí vstoupit v platnost. Stane se tak 23. prosince 2010 - měsíc po uložení 20. ratifikační listiny. Úmluva byla přijata v prosinci 2006 na plenárním zasedání Valného shromáždění OSN a završila tak více než dvacetileté úsilí o přijetí univerzální mezinárodněprávní úpravy této otázky.²

Nucené zmizení představuje zločin proti lidskosti se všemi mezinárodně-právními důsledky z toho vyplývajícími. Úmluva definuje nucené zmizení jako zatčení, detenci, únos či jakoukoli jinou formu zbavení svobody, provedené orgány státu nebo osobami jednajícími s pověřením, podporou či souhlasem státu, přičemž je následně odmítnuto přiznat skutečnost, že ke zbavení svobody došlo, či je zatajován osud nebo místo pobytu zmizelých osob, které jsou tímto zbaveny právní ochrany. Smluvní strany Úmluvy se zavazují vyšetřovat spáchání těchto skutků a trestně stíhat za ně zodpovědné osoby nebo je ke stíhání vydat. Ustanovení úmluvy přitom mají být aplikována za všech okolností, včetně období války, politické nestability či výjimečného stavu.

Na základě vstupu Úmluvy v platnost bude rovněž ustanoven Výbor pro nucená zmizení, který je pověřen monitorováním implementace Úmluvy a zmocněn k přijímání žádostí ve věci urgentních případů nucených zmizení, na jejichž základě pak může smluvním státům adresovat doporučení či výzvy k podniknutí nezbytných kroků v dané věci. Bude rovněž umožněno, aby se na Výbor obraceli přímo jednotlivci či jiné smluvní státy ve věci domnělého porušení ustanovení Úmluvy některou ze smluvních stran – tuto kompetenci však Výbor má pouze, pokud mu ji daný smluvní stát výslovně přizná (zatím tak učinilo 14 z celkem 20 států, které úmluvu doposud ratifikovaly).

Přijetí a vstup Úmluvy v platnost představuje důležitý milník v boji za kriminalizaci a zastavení nucených zmizení, ke kterým v různých částech světa dochází. Aby však mohl být potenciál Úmluvy skutečně naplněn a postup proti nuceným zmizením tak mohl být efektivní napříč mezinárodním společenstvím, je třeba, aby Úmluvu ratifikoval co nejvyšší počet zemí (zatím tak učinilo jen něco přes 10 % států světa), včetně České republiky a Slovenska.

Poznámky

1) Text úmluvy dostupný na: <http://www2.ohchr.org/english/law/disappearance-convention.htm>.

2) Dosavadní mezinárodněprávní úprava v oblasti nuceného zmizení byla tvořena především nezávaznou Deklarací Valného shromáždění OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením (1992) a regionální Meziamerickou úmluvou o nuceném zmizení osob (1994).

Zdroje

- <http://www.icaed.org/the-convention/>

- <http://www.amnesty.cz/news/success.php?id=97>

IIPS MU vydal knihu *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*

Kniha s názvem „Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století“ se pokouší popsat a diskutovat některé bezpečnostní problémy, která nabývají v posledních letech na významu. Autoři jednotlivých kapitol se pokusili čtenářům předložit čtivé texty, které jsou podloženy relevantními informacemi z primárních zdrojů či literatury. Zpracovaná témata diskutují zásadní problémy a trendy současného bezpečnostního výzkumu.

Knihu lze objednat na www.iips.cz.

Shromáždění smluvních stran Mezinárodního trestního soudu

Lubomír Majerčík

Ve dnech 6. až 10. prosince se v New Yorku konalo každoroční Shromáždění smluvních stran Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Úkolem Shromáždění, v němž má každá smluvní strana svého zástupce, je přijímat rozpočet, dohlížet na fungování Soudu, projednat zprávu o činnosti nebo volit soudce či prokurátora. Letošní Shromáždění bylo zvláštní tím, že se odehrálo půl roku po Revizní konferenci (viz šesté číslo bulletinu), na níž se 35 smluvních stran včetně ČR zavázalo k plnění slibů směřujících k efektivnějšímu fungování Soudu. Před Shromážděním stála také otázka, jak lépe vymáhat spolupráci smluvních stran – v průběhu roku 2010 sice přibýly 4 nové členské státy (celkem jich je 114 k lednu 2011), zároveň ale ty stávající hůře spolupracují. Súdánský prezident Al-Bašír, na kterého byl v letošním roce vydán zatykač i pro podezření z genocidy, navštívil Keňu a Čad, jež ho měly jako smluvní strany povinnost zatknout, přesto tak neučinily.

K hlavním závěrům Shromáždění patřilo schválení rozpočtu 103 milionů euro, což je sice oproti minulému roku o milion euro víc, ale stále pod požadavkem Soudu na 107 milionu. Navíc to ne zcela odráží skutečnost, že bylo zahájeno nové vyšetřování situace v Keni a v příštím roce mají probíhat tři souběžná hlavní líčení. Dále byla schválena rezoluce o nově zřízeném mechanismu na vnitřní dohled, který má řešit podezření ze špatné práce zaměstnanců, a rezoluce o nových prostorách Soudu. V debatě vystoupil i velvyslanec Palouš, který připomněl, že Česko plní svůj závazek vyjádřený na Revizní konferenci o tom, že zahájíme proces přistoupení k Dohodě o výsadách a imunitách. V říjnu bylo v tomto smyslu přijato usnesení vlády. Dále velvyslanec Palouš zdůraznil potřebu vyšší efektivity a ekonomie řízení zvláště ve světle finanční krize a kladl důraz na volbu co nejkompetentnějších soudců a prokurátora v příštím roce. Tím chtěl bezpochyby připravit půdu k nominaci českého soudce či soudkyně na zasedání Shromáždění příští rok.

Šljivančanin opět před ICTY Záchrana spravodlivosti?

Katarína Šipulová

V minulých číslech bulletinu sme informovali o prípade Veselina Šljivančanina, odsúdeného za spáchanie vojnových zločinov počas masakra v Ovčare v roku 1991. V januári 2010 podal Šljivančanin právny zástupca návrh na prieskum rozhodnutia odvolacieho senátu, ktorý sa pri rozhodovaní odmietol zaoberať novými predkladanými dôkazmi.

Prípád vyvolal pomerne kontroverzné reakcie a prispel k sponchybnovaniu úrovne dodržiavania práva na spravodlivý proces pred Medzinárodným tribunálom pre bývalú Juhosláviu, ktorý už beztak čelí zo strany krajín balkánskeho polostrova kritike a nechote spolupracovať. V júli ICTY konečne súhlasil so znovuotvorením prípadu. Odvolací senát začiatkom decembra tohto roku vydal rozhodnutie, v ktorom skrátila Šljivančaninov trest zo 17 na 10 rokov na základe okolností vyplývajúcich z nových svedeckých výpovedí. Historicky prvé rozhodnutie ICTY, v ktorom došlo k prieskumu rozhodnutia, rozprúdilo akademickú debatu o tom, kam až siahajú právomoci odvolacieho senátu – sudca Pocar v disente k rozsudku namietol, že pokiaľ je skutočne možné zvrátiť jeho predchádzajúce rozhodnutie, prípad by mal ísť späť pred vyšetrovací senát. Odlišný postup je podľa Pacara v rozpore so základnými ľudskými právami obžalovaného.

Zdroje

- *Sljivančanin Review Judgment at the ICTY*, 8. prosince 2010, <http://dovjacobs.blogspot.com/2010/12/sljivančanin-review-judgment-at-icty.html>.

Budova ICTY, foto: ICTY

Noví stážisté v Centru pro lidská práva

Pro akademický rok 2010/2011 řady Centra pro lidská práva a demokratizaci IIPS MU posílilo celkem pět nových stážistů – Veronika Dokulilová, Kristina Horňáčková, Linda Janků, Zuzana Melcrová a Petr Příbyla. Naopak jsme se rozloučili s Alžbětou Kondelovou a Luciou Pitelovou, jimž velmi děkujeme za výbornou práci a přejeme vše nejlepší do budoucí kariéry.

Mezinárodní trestní spravedlnost – hlavní události za rok 2010

Leden

- Iracký vrchný tribunál vyniesol rozsudok v prípade Anfal. Ali Hassan Al-Majid, bratranec Saddáma Husajna, prezývaný aj Chemický Alí, bol odsúdený k trestu smrti za nariadenie chemického útoku na kurdske mesto Halabja v roku 1988, v rámci kampane Anfal namierenej proti kurdskej menšine sústreďenej v severnom Iraku.

- Human Rights Watch predstavil publikáciu „*Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda*“. Zbierka prináša podrobnú analýzu prípadov ICTR (<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ictr-0110webwcover.pdf>)

- V prípade bývalého srbského veliteľa Veselina Šljivančanina obvineného zo spáchania vojnových zločinov počas masakra v Ovčare v roku 1991 došlo k podaniu návrhu na zahájenie prieskumného konania. Kontroverzné rozhodnutie bolo spochybnené kvôli tomu, že Odvolacia komora ICTY odmietla vypočuť nové predkladané dôkazy. ICTY napokon pripustil opätovné otvorenie prípadu a v decembri 2010 skrátil Šljivančaninovi trest odňatia slobody zo 17 na 10 rokov.

Únor

- ICTR vyniesol zaujímavý rozsudok týkajúci sa *hate speech*. Odvolací senát sa v prípade Tharcisse Muvunyi, najvyššie postaveného vojenského dôstojníka v Butare pôvodne odsúdeného za priame a verejné povzbudzovanie k spáchaniu genocídy, zaoberal hodnotením používania porekadiel a metaforických prejavov ako nástroja na podnietenie genocídy. Muvunyi bol napokon odsúdený na 15 rokov väzenia.

- Vyšetrovací senát Medzinárodného trestného súdu (ICC) odmietol potvrdiť obvinenia proti Bahar Idriss Abu Gardovi. Sudánsky rebel mal byť zodpovedný za spáchanie vojnových zločinov v rámci útoku na základňu Haskanita mierovej misie Africkej únie AMIS. Vyšetrovací senát nedokázal nájsť dostatočné dôkazy nasvedčujúce Abu Gardov podiel na útoku.

Březen

- ICC zahájil vyšetrovanie situácie v Keni, vzťahujúcej sa k povolebným nepokojom ešte na sklonku roku 2007. Jednalo sa o historicky prvý prípad, kedy bolo vyšetrovanie zahájené na žiadosť prokurátora.

- ICTR priniesol rozsudok v mediálnej kauze Bikindi. Slávny popový spevák Bikindi zložil dve piesne hlásajúce etnickú nenávisť a po vypuknutí genocídy pomáhal v spoločnosti šíriť anti-tutsijské heslá. Odvolací senát potvrdil v rozsudku trest odňatia slobody na 15 rokov.

- William Shabas vydal komentár k Rímskemu štatútu – „*The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*“. Takmer 1400stranová publikácia prináša podrobný rozbor Štatútu v súvislosti s prípadmi Súdu až do 1. júla 2009.

Duben

- Odvolací senát ICTR potvrdil prvostupňové rozhodnutie v prípade Bikindi, ve ktorom bol slávny popový zpěvák a skladatel Simon Bikindi uznán vinným z veřejného podněcování ke spáchaní genocídy prostřednictvím své hudby a veřejných projevů. Bikindi byl odsouzen na 15 let vězení.

Květen

- Španělský soudce Baltasar Garzón, který se proslavil pokusy o stíhání Pinocheta, Berlusconiho či Usámu Bin Ládina, byl obviněn ze zneužití pravomoci a následně dočasně odvolán z funkce. Stalo se tak po tom, co otevřel vyšetřování zločinů frankistického režimu, na které se vztahuje zákon o amnestiích.

Červen

- V ugandské Kampale se konala Revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Výsledkem konference bylo rozšíření skutkové podstaty válečných zločinů spáchaných mimo mezinárodní ozbrojený konflikt (čl. 8) a dlouho očekávané přijetí definice agrese. Specifikem mechanismu stíhání zločinu agrese bude možnost Rady bezpečnosti zastavit vyšetřování v případě, že podnět k jeho za-

hájení podá smluvní strana nebo prokurátor.

- Velký senát Evropského soudu pro lidská práva rozhodl ve věci *Kononov proti Lotyšsku*, že stíhání a odsouzení partyzánského bojovníka Kononova za spáchání válečných zločinů během druhé světové války není v rozporu se zákazem retroaktivity, tudíž ani porušením článku 7 Evropské úmluvy.

Červenec

- ICC přerušil řízení s konžským rebem Thomašem Lubangou a nařídil jeho propuštění z vazby. Došlo k tomu v důsledku nedostatečné spolupráce prokurátora se soudním senátem. Jedná se o vůbec první případ ICC a zároveň případ, který je od začátku provázen mnoha kontroverzemi. Kdyby došlo k jeho krachu, což reálně hrozilo a stále hrozí, vrhlo by to na ICC ještě horší světlo.

Srpen

- Súdánský prezident Al-Bašír přijíždí na návštěvu do Keni. Přestože je Keňa smluvní strana Římského statutu ICC, odmítla ho zatknout. Učinila tak navzdory mezinárodnímu zatykači na Bašíra, který byl v červenci 2010 rozšířený i o podezření ze spáchání genocidy.

Září

- Odvolací soud v New York rozhodnul v případě Kiobel, že korporace nejsou subjekty mezinárodního obyčejového práva. Odmítl tak žalobu namířenou proti společnostem Royal Dutch Petroleum a Shell vinící je ze spolupráce s nigerijskou vládou na násilném potlačení protestů (spočívajícím v mučení, mimosoudních zabíjeních a deportacích) proti těžbě ropy.

- Kambodžský tribunál vynesl svůj vůbec první rozsudek. Kain Guek Eav, alias Duch, byl odsouzený na 35 let odnětí svobody za činy, kterých se dopustil jako dozorce v táboře S-21, jež byly kvalifikovány jako zločiny proti lidskosti a vážná porušení Ženevských úmluv.

Říjen

- ICTY předal v rámci projektu *War Crimes Justice Project* Chorvatsku první přepisy soudních jednání v národním jazyce (chorvatštině). Cílem pro-

jektu je předání znalostí a materiálů ICTY zemím bývalé Jugoslávie. Do konce roku 2011 tak budou vypracovány a předány přepisy klíčových soudních jednání, které tribunál vedl, v národních jazycích těchto zemí.

- Odvolací komora ICTR vydala rozsudky v případech Emmanuela Rukunda a Callixte Kalimanzira – v obou případech bylo potvrzeno uznání obžalovaných vinnými, došlo však ke snížení výše trestu. U Rukunda, odsouzeného za spáchání genocidy a zločinů proti lidskosti (vraždy a vyhlazení), došlo ke snížení z 25 na 23 let a u Kalimanzira, odsouzeného za napomáhání a navádění ke genocidě, z 30 na 25 let odnětí svobody.

Listopad

- ICTR vydal rozsudek ve věci Gasparda Kanyarukiga, který byl shledán vinným ze spáchání genocidy (v souvislosti s masakrem v kostele v Nyanze na západě Rwandy) a vyhlazení jako zločinu proti lidskosti lidskosti. Kanyarukiga byl odsouzen k 30 letům odnětí svobody.

- Nejvyšší irácký trestní tribunál vydal rozsudek, ve kterém shledal vinným bývalého iráckého ministra zahraničí Tariqa Azize z terorizování šíitských Kurdů během irácko-iránské války a odsoudil jej k 10 letům odnětí svobody. Jedná se v pořadí o čtvrté obvinění Azize, jenž byl již dříve odsouzen v jiném řízení před tribunálem k trestu smrti.

Prosinec

- ICTR vydal rozsudek ve věci Hategekimana, který byl shledán vinným ze spáchání zločinu genocidy a zločinů proti lidskosti (vražda a znásilnění) a odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. Hategekimana je mimo jiné zodpovědný za nařízení masakru Tutsiů ukrytých na faře nedaleko vojenského tábora Ngoma, jehož byl v té době velitelem.

- Žalobce ICC požádal Přípravný senát o předvolání šesti keňských občanů důvodně podezřelých ze spáchání zločinů proti lidskosti v souvislosti s dvouměsíční vlnou násilí, která se v Keni rozpoutala po volbách konaných v prosinci 2007. Zahynulo při ní přes 1 100 osob a více než 600 tisíc lidí bylo vysídleno.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Nezpřístupníš, zaplatíš

ESLP: Gillberg v. Švédsko

Hubert Smekal

Švédsko si zakládá na své dlouhé tradici transparentnosti, ke které patří i maximálně otevřený přístup k dokumentům. Jenže co když je onen přístup otevřený až příliš? A co když se do všeho ještě zamotají otázky akademického bádání, ochrany soukromí a svobody projevu? Pak přispěchá na pomoc Štrasburk...

Profesor Gillberg patří k uznávaným kapacitám na poli dětské psychiatrie a za svou činnost dokonce v roce 2009 obdržel švédské vyznamenání, jenže ani to mu před domácími orgány a následně Evropským soudem pro lidská práva (ESLP) nepomohlo. Gillberg prováděl na své domovské univerzitě v Göteborgu výzkum hyperaktivity a poruchy pozornosti u dětí, přičemž rodiče a odrostlejší děti ujistil o důvěrnosti nasbíraných citlivých údajů. Lze si lehce představit, že profesor přislíbil maximální diskretnost, protože v opačném případě by respondenti stěží se svým využitím pro výzkum souhlasili. O pár let později požádali postupně dva badatelé univerzitu o přístup k výzkumným materiálům, oba však skončili s nepořízenou. Jejich stížnosti na postup univerzity dal soud za pravdu s tím, že prokázali legitimní zájem (nezávislé a kritické přezkoumání poznatků) a lze předpokládat, že ví, jak nakládat s důvěrnými informacemi. Gillberg byl považován za veřejného činitele a veřejná instituce si nemůže přijmout přísnější podmínky ke zpřístupnění dat, než stanoví zákon. Jenže profesor a posléze i univerzita stále odmítali data zpřístupnit. Následovalo další soudní řízení, pro univerzitu opět neúspěšné, načež Gillbergovi kolegové materiály raději zničili, než by je poskytli dalším osobám. Do případu se vložil ombudsman, který zahájil trestní řízení, z nějž Gillberg vyvázl s podmínkou a pokutou v přepočtu zhruba 4 tisíce euro. S tím se neústupný profesor neshodl a přes další instance se dostal až do Štrasburku.

U ESLP Gillberg namítal porušení práva na soukromí a na svobodu projevu, jelikož k příslibu důvěrnosti byl údajně přinucen univerzitním etickým výborem, jenž jej požadoval jako podmínku ke schválení výzkumu (což ale neprokázal). Soud se zaměřil zejména na procesní stránku věci a na otázku přiměřenosti trestního postihu, nicméně několik zajímavých vět vyřknul i k podstatě sporu – tedy ke střetu ochrany citlivých údajů a principu transparentnosti.¹ Předně uznal prostor k uvážení státům při vyhodnocení střetu zákonných požadavků otevřenosti a individuálního příslibu důvěrnosti, přičemž pozitivně hodnotil švédskou právní úpravu, jež by dvěma žadatelům sice přístup umožnila, nicméně s výraznými ochrannými restrikcemi. Nosič dat by například nesměl opustit prostory univerzity a výzkumníci by museli po dokončení projektu zničit i své poznámky. Zahájení trestního

řízení po neuposlechnutí soudních rozhodnutí tedy bylo přiměřeným krokem, stejně jako udělení trest.

Gillberg zkoušel uplatnit negativní právo nebýt nucen k projevu, jednoduše řečeno právo neposkytovat informace, přičemž Soud skutečně akceptoval, že například doktoři, psychiatři či výzkumníci mohou požívat podobné ochrany zdrojů jako novináři, nicméně ani ta není absolutní a může být převážena důležitějšími veřejnými zájmy, rozhodující je opět proporcionalita zásahu.

Zatímco na neporušení svobody projevu se shodlo všech sedm soudců, ohledně porušení práva na soukromí taková harmonie nepanovala. Vedle souhlasného, ale odlišného stanoviska Ann Power z Irska, připojili své disenty arménský a lotyšský soudce. Pánové Gyulumyan a Ziemele nebyli přesvědčeni, že trestní postih byl ve věci přiměřený, čímž došlo k zásahu do práva na soukromí. Neposkytnutí materiálů sledovalo zájem dětí a jejich rodičů, navíc právě záruka důvěrnosti bývá u podobných šetření klíčovou součástí výzkumu, protože jen pak poskytnou zkoumané subjekty přesné informace. Ve střetu dvou legitimních zájmů – ochrany údajů a pokroku vědy – by měl převážet první jmenovaný. Švédské soudy podle názoru disentujiících postupovaly příliš formalisticky.

Zajímavější by bylo, kdyby se štrasburský Soud vypořádával se stížností na porušení práva na soukromí ze strany některého z rodičů, který s výzkumem souhlasil pouze pod příslibem striktního zachování důvěrnosti. V případě Gillberga měl totiž Soud příliš velký manévrovací prostor, aby seznal, že jeho právo na soukromí porušeno nebylo.

Poznámky

1) V bodu 91 Soud mocně deklaruje, že případ vznáší důležité etické otázky, včetně zájmů dětí a jejich rodičů, výzkumu a přístupu veřejnosti k dokumentům, proto je potřeba dané problémy objasnit. Následně však zhusta odkazuje na rozhodnutí švédských soudů a komplexnímu posouzení problematiky se vyhýbá.

Zdroje

- Evropský soud pro lidská práva. 2010. *Gillberg v. Švédsko*. Stížnost č. 41723/06, rozsudek z 2. listopadu 2010.
- LUNDIN Ulrika. 2009. *Professor Christopher Gillberg awarded H.M. The King's Medal*. University of Gothenburg website, 30. ledna 2009, http://www.sahlgrenska.gu.se/english/news_and_events/news/News_Detail//professor-christopher-gillberg-awarded-h.m.-the-king-s-medal.cid866806.
- VOORHOOF Dirk. 2010. *Gillberg v. Sweden: conviction of professor for refusal to grant access to sensitive research data not in breach of ECHR*. *Strasbourg Observers*, 22. listopadu 2010, <http://strasbourgobservers.com/2010/11/22/european-court-of-human-rights-gillberg-v-sweden/>.

Vázni by sa mali mať lepšie, aspoň čo sa týka ich ľudských práv

Lenka Lakotová

V pilotnom rozsudku v prípade *Greens a M.T. proti Veľkej Británii* Európsky súd pre ľudské práva (ďalej ako „ESLP“) jednohlasne rozhodol o porušení práva na slobodné voľby (článok 3 Dodatočného protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd). ESLP dospel k záveru o porušení na základe toho, že Veľká Británia doteraz nezmenila legislatívu, podľa ktorej majú všetci odsúdení väzni zákaz hlasovať vo voľbách, hoci ESLP už v rozsudku veľkej komory z roku 2005 *Hirst proti Veľkej Británii* zistil porušenie v podobnej veci. Rozsudok neznamená, že by všetci väzni mali mať volebné právo za každých okolností, ale porušenie práva na slobodné voľby bolo spôsobené všeobecným zákazom pre všetkých väzňov automaticky a bez rozdielu. Takýto zákaz už presahuje rámec uväznenia, na základe ktorého môžu štáty rozsah niektorých práv v odôvodnených prípadoch obmedziť. To, či väzeň môže hlasovať, by sa malo odvíjať od posúdenia konkrétnych okolností, faktormi ospravedlňujúcimi zákaz hlasovania môžu byť napríklad povaha a závažnosť previnenia.

Procedúra pilotných rozsudkov má za cieľ riešiť množstvo opakujúcich sa rozsudkov prameniacych z toho istého problému. ESLP si vyberie jeden alebo viac prípadov, ktoré vyrieši spôsobom pokrývajúcim všetky podobné kauzy. Veľká Británia dostala lehotu šesť mesiacov od doby právnej moci rozsudku na to, aby implementovala legislatívne návrhy Súdu. Prípad volebného práva väzňov bol vhodným kandidátom pre pilotnú procedúru, keďže ESLP už dostal okolo 2500 žiadostí s podobnou sťažnosťou, pričom počet väzňov okolo 70 tisíc v samotnej Británii predstavuje hrozbu prírvalu ďalších sťažností. Väzňov však môže od zahlcovania Súdu odradiť fakt, že sťažovateľom nebola priznaná žiadna náhrada nemajetkovej ujmy, hoci Súd vyjadril poľutovanie nad tým, že im volebné právo doteraz nebolo priznané. Súd do budúca naznačil, že prípadným sťažovateľom v

podobnej otázke by nemusela byť priznaná ani náhrada súdnych trov, ako tomu bolo v tejto sťažnosti. Keďže sa prípad stal pilotným rozsudkom, Súd prerušil preskúmanie ostatných registrovaných sťažovateľov podobných sťažností s tým, že v prípade vyhovneniu požiadavky zo strany Británie budú vyradené.

Ďalšie potenciálne zlepšenie podmienok vo väzení, tentoraz pre menší okruh dotknutých osôb, pramení z rozsudku v prípade *Jakóbski proti Poľsku* zo 7. decembra 2010. Veľká komora rozhodla o porušení náboženskej slobody (článok 9 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd) z dôvodu, že väzňovi budhistického vierovyznania nebolo umožnené bezmäsité stravovanie. Komentáre chvália rozhodnutie z dôvodu, že Súd na rozdiel od niektorých predchádzajúcich rozsudkov neposudzoval obsah náboženských predpisov a postavil sa k problému neutrálne. Okrem toho zohľadnil i špeciálne potreby náboženských menšín. ESLP porovnával záujmy strán a dospel k záveru, že požiadavka vegetariánskeho jedla nekladie na vedenie väzenia prehnajú záťaž.

Zdroje:

- Buyse Antoine. 2010. Voting Rights for Detainees: Reform Ordered. ECHR blog, 24. november 2010, <http://echrblog.blogspot.com/2010/11/voting-rights-for-detainees-reform.html>.
- Európsky súd pre ľudské práva. The Pilot-Judgment Procedure http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DF4E8456-77B3-4E67-8944-B908143A7E2C/0/Information_Note_on_the_PJP_for_Website.pdf.
- Európsky súd pre ľudské práva. 2010. Greens a M.T. proti Veľkej Británii. Sťažnosti č. 60041/08 a 60054/08, rozsudok Veľkého senátu z 23. novembra 2010. Press release.
- Európsky súd pre ľudské práva. 2010. Jakóbski proti Poľsku. Sťažnosť č. 18429/06, rozsudok Veľkého senátu zo 7. decembra 2010. Press release.
- Ouald-Chaib Saïla. 2010. Jakóbski v. Poland: Is the Court opening the door to reasonable accomodation? Strasbourg Observers, 8. december 2010, <http://strasbourgothers.com/2010/12/08/jak%CF%8Cbski-v-poland-is-the-court-opening-the-door-to-reasonable-accommodation/#more-747>.

Dokumenty o genocidě, otroctví a neonacismu míří na české univerzity

Společnost Člověk v tísni vydává skripta a kolekci 31 dokumentárních filmů o lidských právech, které budou moci zdarma využívat přednášející i studenti k výuce na vysokých školách. Kolekce, jež vznikla jako výsledek ročního fungování projektu *Dějiny, film a lidská práva* při festivalu Jeden svět, je tématicky roztríděna do sedmi sad, které se věnují například problematice válečných zločinů, diskriminace či novodobého otroctví.

Filmy i skripta jsou zdarma k dispozici komukoli z řad vysokoškolských studentů či učitelů na základě objednávky na e-mailu: sarka.marouskova@jedensvet.cz.

Další informace najdete na www.dejinyfilmalidskaprava.cz.

Přestane Rusko spolupracovat s ESLP?

Tereza Kubíčková

Na podzim tohoto roku prolétla tiskem zpráva o tom, že Rusko už nehodlá dále plně respektovat rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Na 18. mezinárodním fóru o ústavním soudnictví v Sankt Petěrburgu z 20. listopadu 2010 předseda Ústavního soudu Valerij Zorkin prohlásil, že pokud bude Rusko chtít, může vystoupit z jurisdikce ESLP. Spolu s dalšími soudci Ústavního soudu RF pak oznámil záměr najít „mechanismus ochrany národní suverenity“, který ruským úřadům dovolí ignorovat rozsudky ESLP, jež nebudou ve shodě se stanoviskem ústavního soudu. Valerij Zorkin publikoval tyto své názory už dříve v deníku Rossijskaja Gazeta.

V úvodu článku „Hranice ústupků“ z 29. října 2010 Zorkin poukazuje na negativní dopady globalizace, jejichž první projevy datuje do roku 2008, kdy se v plné síle projevila světová finanční krize a důsledkem toho podle Zorkina Západ objevil marxistické myšlenky. S marxismem, popř. jeho neovariantou, se v článku Zorkin jednoznačně ztotožňuje a argumenty pro jeho odůvodnění hledá v selhání mezinárodních institucí, jako je OSN, Světová banka a Mezinárodní měnový fond a v jejich snahách o výkon globální moci v souvislosti s finanční krizí, která tvrdě postihla právě Rusko. Z tohoto myšlenkového portfolia vychází celá Zorkinova představa o vztahu Ruské federace a ESLP.

Zorkin podle svých slov v článku provádí jakousi analýzu charakteru vztahu mezi národním a nadnárodním soudnictvím na konkrétním případě RF vs. ESLP – nejprve uvádí dlouhý přehled toho, co Rusko ve spolupráci s ESLP dokázalo a jak se s pomocí ESLP ruské soudnictví mění k lepšímu: „Může ESLP poukázat na defekty naší legislativy? Jak je libo! Budeme jen rádi!“ Problémy v implementaci štrasburských rozhodnutí spatřuje předseda Ústavního soudu RF například v absenci oficiálních překladů rozsudků ESLP do ruštiny.

Zorkin dále tvrdí, že od rozsudku v případě Markin proti Rusku ze 7. října 2010 se harmonický charakter spolupráce mezi RF a ESLP „kardinálně změnil“. Podstata tohoto soudního sporu tkví v tom, že při rodičovské dovolené ruské zákony nezajišťují mužům v armádě stejné podmínky jako ženám v armádě, které mají právo na tříletou mateřskou dovolenou. Zorkin s rozhodnutím ESLP radikálně nesouhlasí, podle něj je takový pohled na rovnost pohlaví ruským hodnotám cizí. „S přihlédnutím k podmínkám a specifikám vojenské služby v Rusku a zvláštnímu postavení žen a jejich mateřské role v naší společnosti je téměř nemožné se domnívat, že pro právo na rodičovskou dovolenou ženským příslušníkům armády při současném odepření tohoto práva mužským příslušníkům v ruské legislativě „chybí opodstatnění“ tak, jak to definoval ESLP.“

Předseda Ústavního soudu RF Valerij Zorkin (vlevo), foto: daylife.com

Smysl principu subsidiarity Zorkin interpretuje jako situaci, kdy vláda zná nejlépe společnost ve své zemi a její potřeby. Taková vláda má pak přednost před jakýmkoliv mezinárodními soudy v rozhodování o tom, co je ve veřejném zájmu dané země. Zorkin proto považuje rozhodnutí v případě Markin proti Rusku i rozhodnutí ESLP o neoprávněném zákazu pochodu gayů a lesbiček v Moskvě za hrubé narušení suverenity země.

Předseda Ústavního soudu RF odsuzuje také nedávné štrasburské přijetí stížnosti zástupců ruských opozičních sil na nedemokratický průběh parlamentních voleb v roce 2003. Bude-li v soudním řízení dáno za pravdu stěžovateli, povede podle Zorkina takový rozsudek k desintegraci ruské společnosti a rozpoutání nových oranžových a tulipánových revolucí. Právě tohoto bodu si v Zorkinově článku všimají ruská média více než výzvy k lehké rezistenci vůči ESLP.

Například list Kommersant se z rozsáhlého Zorkinova článku věnuje pouze kauze voleb z roku 2003 a jako odpověď Zorkinovým scénářům o barevné revoluci v Rusku uvádí slova vážené profesorky Právnické fakulty MGU Jeleny Lukjanovové, podle kterých předseda Ústavního soudu RF nechápe podstatu práce ESLP: „ESLP může maximálně seznat vážné nedostatky ve volebním právu a volebních praktikách. Není třeba nám motat hlavy pohádkami o oranžových revolucích. Pokud bude třeba upravit volební právo, nebude to nic hrozného, pokud ho však neupravíme, revoluce bude určitě, akorát ne oranžová, ale zato národní.“ Lukjanovová podrobuje Zorkinovy názory tvrdě kritice ve svém vlastním článku s titulem: „Jak se zdá, Valerij Zorkin umí číst ústavu mezi řádky.“

Žalobu proti průběhu daných voleb podala v roce 2005 ruská politická strana Jabloko a sedm dalších soukromých

osob. Poté, co byla zamítnuta vrchním soudem, obrátili se nespokojení opozičníci k soudu ve Štrasburku, který jejich stížnost přijal. „Co se týče hrůzných předpovědí, kterými Zorkin nahání lidem strach, jsem toho názoru, že k rudé a hnědé revoluci naopak povedou hanebné praktiky falšování volebních výsledků,“ řekl Kommersantu Sergej Mitrochin, předseda strany Jabloko.

Zorkin je toho názoru, že v ruském právním systému je mezinárodní smlouva sice nadřazena zákonu, avšak ne ústavnímu zákonu, v Rusku tedy Evropská úmluva o lidských právech nemá vyšší právní sílu než ruská ústava. Podle Zorkina má u sporných případů, jako je například obvinění z falzifikace volebních výsledků, monopol na rozhodování pouze Ústavní soud RF.

Ve svém článku Zorkin několikrát opakuje, že mu nejde o zpřetrhání vztahů Ruska se zeměmi Rady Evropy, ale zároveň že nelze ustupovat západním požadavkům donekonečna. V tomto smyslu neopomíná zapojit již tradiční prvek ruských zamyšlení o přebírání západních vzorů: „V naší historii se už takové precedenty naskytly. A ty názorně ukazují, že podobná bezmezná ústupnost je pro naši zemi a národ ponižující a nevede k žádným výsledkům. Právě naopak, rozvrací pozitivní tendence ve sbližování

Legislativní novinky z Bruselu

Poučení, rozvody a ochrana údajů

Hubert Smekal

Když se Řek porve v estonském baru a je zatčen, musí se mu dostat poučení o právech v jazyce, kterému rozumí. Aspoň tak by to mělo v budoucnu vypadat. Směrnici o právu na informace v trestních řízeních schválili začátkem prosince ministři spravedlnosti členských států Evropské unie, čeká se již jen na souhlas Evropského parlamentu. Komise si slibuje posílení práva na spravedlivý proces, protože v současné době se poučovací praxe při zatčení napříč Unii výrazně liší – od pouze ústního poučení až po technické a těžko srozumitelné traktáty, jež jsou vydávány jen na vyžádání. Do budoucna by měla policie zadrženým distribuovat písemný formulář, kde budou v rodném jazyce občana EU srozumitelně osvětlena práva obviněných osob – právo na obhájce, právo na tlumočení či překlad, právo být seznámen s obviněním a nahlédnout do spisu a právo být ihned po zatčení předveden před soud. Písemná forma sice není tak spektakulární jako z filmů notoricky známá americká „Miranda“, ale snad napomůže zlepšit dosavadní neuspokojivý stav, který je hojně kritizován zejména v britském tisku.

Vůbec poprvé v historii aktivovala Evropská unie mechanismus posílené spolupráce, který umožňuje minimálně devíti členským státům prohloubit spolupráci ve věci, na níž nepanuje široká shoda. Celkem čtrnáct zemí schválilo politikou dohodu na nařízení, díky němuž si budou moci manželé s různou státní příslušností vybrat stát, jehož pravidla se po-

Ruska se Západem a vzbuzuje v hlavách různých jedinců nepřijatelná destruktivní očekávání.“

Zorkinův pohled na další spolupráci Ruské federace a štrasburského soudu na krátkou dobu vyvolal vlnu obav, nicméně, je třeba mít na zřeteli, že předseda ústavního soudu nedisponuje zásadní politickou mocí ani v takové zemi, jakou je Rusko. Na druhé straně, běžní Rusové velmi dobře slyší na jakákoliv provolání typu: „Pokud nám někdo chce zvnějšku dirigovat právní stav naší země a ignoruje při tom historickou, kulturní a společenskou situaci, je potřeba takové dirigenty srovnat – většinou razantně.“

Zdroje:

- Lukjanova, E.: Vidimo, Valerij Zorkin umeet čitat' Konstituciju meždu strok. Osoba Ja Bukva. 16. 12. 2010. Online text (<http://www.specletter.com/pravosudie/2010-11-17/vidimo-valerij-zorkin-umeet-chitat-konstitutsiju-mezhdu-strok.html>).
- Puškarskaja, A.: Valerij Zorkin gotov k vychodu iz-pod jurisdikcii Evropejskogo suda. Kommersant. 22. 11. 2010. Online text (<http://www.arbitr.ru/press-centr/smi/31347.html>).
- Tirmaste, M.-L.: Valerij Zorkin rassmotrel oranževuju ugrozu. Kommersant. 1. 11. 2010. Online verze (<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1532360>).
- Zorkin, V.: Predel ustupčivosti. Rossijskaja Gazeta. 29. 10. 2010. Online verze (<http://www.rg.ru/2010/10/29/zorkin.html>).

užijí pro rozvodové řízení. Nařízení ještě čeká na souhlas Evropského parlamentu a formální přijetí v Radě, platit by mělo začít 18 měsíců poté. Spolupráce je otevřena všem členským státům, tudíž Česká republika a Slovensko, které mezi současnou čtrnáctku spolupracujících zemí nepatří, mají možnost připojit se k nařízení v budoucnu.

Poslední novinkou z raně prosincového zasedání ministrů spravedlnosti zemí EU je rozhodnutí o zahájení rozhovorů se Spojenými státy o dohodě, týkající se ochrany osobních údajů při potírání terorismu a trestné činnosti. Transatlantická výměna informací nabyla na intenzitě po útocích z 11. září, ale Evropané nebyli v minulosti s úrovní ochrany osobních údajů spokojeni, proto očekávají vyjednání vyššího standardu. Nová dohoda by měla zejména lépe zpřístupnit údaje, které jsou v zájmu prevence, vyšetřování, odhalování a stíhání trestných činů včetně terorismu zpracovávány, a také jejich opravu nebo výmaz. Rada k vyjednání zastřešující dohody o předávání osobních údajů zmocnila Komisi, a to zrovna v době, kdy se naplno rozhořel skandál WikiLeaks.

Zdroje:

- Tisková zpráva Evropské komise (2010). Evropská komise je připravena začít jednat s USA o dohodě o ochraně osobních údajů při potírání terorismu a trestné činnosti. IP/10/1661, v Bruselu dne 3. prosince 2010.
- Tisková zpráva Evropské komise (2010). Ministři spravedlnosti zemí EU podpořili nová pravidla, jež zaručí právní jistotu při rozvodech s mezinárodním prvkem. IP/10/1653, v Bruselu dne 3. prosince 2010.
- Tisková zpráva Evropské komise (2010). Vlády členských států EU schválily zákon, který zajišťuje právo podezřelých osob na informace v trestních řízeních. IP/10/1652, v Bruselu dne 3. prosince 2010.

Roseovi ve Štrasburku: nemožnost změny příjmení je porušením Úmluvy

Helena Bončková

V listopadu Evropský soud pro lidská práva ve věci *Losonci Rose a Rose proti Švýcarsku*¹ shledal porušení čl. 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s čl. 8 Úmluvy (právo na osobní a rodinný život).

Laszlo Losonci Rose je maďarský státní příslušník, zatímco jeho žena Iris Rose má švýcarskou a francouzskou státní příslušnost. Jejich žádost, aby si mohli i po uzavření sňatku ponechat svoje vlastní příjmení, byla zamítnuta. Rozhodli se proto, že jejich společným příjmením bude manželčino (Rose), přičemž Laszlo se bude jmenovat Losonci Rose. Laszlo si následně zažádal u švýcarských úřadů o změnu příjmení s tím, aby (v souladu s maďarským právem, jakožto svým národním právem) jeho příjmení bylo pouze Losonci. Úřady ale žádosti nevyhověly a Federální soud dospěl k závěru, že v důsledku žádosti o změnu příjmení na manželčino Laszlo ztratil možnost, aby se změna jeho příjmení napříště řídila maďarským právem. Evropský soud pro lidská práva uvedl, že smluvní státy jsou nadány prostorem k uvážení, pokud jde o opatření k dosažení jednoty rodiny, pouze pádný důvod však může ospravedlnit rozdílné zacházení na základě pohlaví. Je přitom nepochybné, že Laszlo byl zbaven možnosti ponechat si své příjmení. Pokud by však situace byla opačná, tj. o změnu příjmení by žádala paní Rose, její žádosti by bylo podle švýcarského práva vyhověno. Evropský soud pro lidská práva proto dospěl k závěru, že Švýcarsko porušilo Úmluvu.

Poznámky

1) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 11. 2010, *Losonci Rose a Rose proti Švýcarsku*, stížnost č. 664/06.

Hajduová proti Slovensku: nezadržení v psychiatrické léčbě je porušením Úmluvy

Helena Bončková

Rovněž v dalším ze svých listopadových rozhodnutí¹ Evropský soud pro lidská práva shledal porušení práva na osobní a rodinný život (čl. 8 Úmluvy). Manžel Marty Hajduové poté, co svou manželku napadl a vyhrožoval jí smrtí, byl slovenským soudem odsouzen k psychiatrické léčbě, neboť ze znaleckých posudků vyplynulo, že trpí závažnou psychickou poruchou. Byl proto dopraven do nemocnice, jež však neprovedla příslušnou léčbu, kterou požadoval, a soud jí nenařídil léčbu provést. Manžel paní Hajduové byl následně z nemocnice propuštěn. Znovu počal vyhrožovat své manželce a jejímu právníkovi, v důsledku čehož byl zatčen a znovu trestně stíhán. Paní Hajduová podala ústavní stížnost s tím, že soud nezajistil, aby její manžel byl umístěn v nemocnici za účelem psychiatrické léčby, stížnost však byla odmítnuta.

Evropský soud pro lidská práva uvedl, že státy jsou podle čl. 8 Úmluvy povinny zajistit ochranu fyzické a psychické integrity jednotlivců, obzvláště pak obětem domácího násilí. Ačkoliv v tomto případě hrozby manžela nebyly realizovány, obavy paní Hajduové, že by realizovány být mohly, byly opodstatněné s ohledem na dřívější trestnou činnost manžela. Evropský soud pro lidská práva proto shledal, že Slovensko porušilo Úmluvu tím, že paní Hajduové nezajistilo dostatečnou ochranu v souladu s čl. 8.

Poznámky

1) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 11. 2010, *Hajduová proti Slovensku*, stížnost č. 2660/03.

Energetická bezpečnost v novém!

Prakticky využitelné znalosti, spolupráce s nejprogressivnějšími firmami v oboru a orientace v problematice, která hýbe českou ekonomikou - to je podstatou projektu, který startuje na katedře MVES na jaře 2011.

Projekt financovaný z prostředků EU nabídne studentům sérii osmi inovovaných kurzů věnovaných energetice a energetické bezpečnosti a také jedinečné firemní praxe. Více informací [zde](#).

Jarní semestr

Energetická bezpečnost ČR a zemí V4
Energetická bezpečnost Eurasie
Environmentální aspekty energetiky
Technicko-ekonomické aspekty energetiky I.
Firemní praxe

Podzimní semestr

Energetická bezpečnost, východiska a implikace pro fungování mezinárodního systému
Energetická bezpečnost EU / USA
Technicko-ekonomické aspekty energetiky II.
Firemní praxe

Evropský systém ochrany lidských práv – hlavní události za rok 2010

Evropský soud pro lidská práva

Reforma ESLP

1. června 2010 vstoupil po čtyřletém čekání na souhlas Ruska v platnost 14. protokol k Evropské úmluvě o lidských právech, který si klade za cíl zejména zprůchodnit stížnostmi značně zanesený mechanismus fungování štrasburského soudu. Vedle změn ve filtrování případů se pro zvažování stížnosti zavádí nové kritérium „závažné újmy“. 14. protokol se dotýká také vynucení rozsudků Evropského soudu a umožňuje přistoupení Evropské unie k Úmluvě.

Česká republika na štrasburském pranýři

Česká republika byla v roce 2010 adresátem celkem desíti meritorních rozsudků, přičemž devětkrát shledal Evropský soud pro lidská práva porušení Úmluvy a v jediném případě Česká republika nepochybila. Nejčastěji se porušuje právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5), právo na spravedlivé řízení (čl. 6) a právo na ochranu majetku (čl. 1 Dodatkového protokolu).

Z judikatury ESLP

Európsky súd pre ľudské práva vydal v januári iba druhý rozsudok vo svojej histórii v kontexte obchodovania s ľuďmi. V prípade Rantsev proti Cyprusu objasnil povinnosti štátov v boji proti obchodovaniu s ľuďmi, ktoré rozšíril z potrestania vinníkov a vyšetrovania o aktívne predchádzanie tohto obchodu a ochranu obetí.

V máji ESLP rozhodol, že odsúdenie sovietskeho partizánskeho bojovníka z druhej svetovej vojny Kononova za vojnové zločiny je v súlade s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. ESLP tak dal za pravdu Lotyšsku v otázke možnosti stíhania za vojnové zločiny viac než 50 rokov po ich spáchaní a následne si vyslúžil od Ruska obviňovanie zo stranenia nacistom.

V prípade Schalk a Kopf ESLP rozšíril význam pojmu rodinný život aj na stabilné homosexuálne páry žijúce spolu, rozhodnutie o práve na manželstvo pre tieto páry však nechal na jednotlivé národné štáty.

V prípade Deés proti Maďarsku ESLP dovodil, že v rámci práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života chráni Dohovor nielen fyzický priestor bývania jednotlivca, ale i pokojné užívanie tohto priestoru bez rušenia zápachom alebo hlukom.

V prípade Oršus a ostatní proti Chorvátsku dal ESLP za pravdu sťažovateľom rómskeho pôvodu, ktorí museli na základnej škole navštevovať oddelené triedy. Početní disentujúci sudcovia však poukázali na problém, ako odlíšiť, kedy ide o diskrimináciu a kedy o nevyhnutné oddelenie z pedagogických príčin.

Evropská unie

- 01/2010 - C-555/07 Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG. – Soudní dvůr úspěšně rozvíjí doktrínu přímého účinku směrnic, obecných zásad a poprvé aplikuje právně závaznou Listinu základních práv EU.

- 01/2010 – úřadu se ujímá nová Barrosova Komise a s ní i lucemburská komisařka pro spravedlnost, základní práva a občanství Viviane Redingová.

- 07/2010 – začínají oficiální rozhovory mezi Evropskou unií a Radou Evropy ohledně přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech.

- 09/2010 – T-85/09 Kadi proti Komisi – lidskoprávní sága v oblasti unijního boje proti terorismu pokračuje, aneb pan Kadi podruhé úspěšně napadá nařízení Komise zmrazující jeho finanční prostředky.

- 09-10/2010 – Komise si pohrává s myšlenkou zahájit s Francií řízení pro porušení povinnosti, a to s ohledem na hromadné vyhošťování Romů. V reakci na příslib Francie sladit postup při vyhošťování s právem EU však Komise tuto myšlenku ukládá k ledu.

- 10/2010 – Evropská komise přijala strategii, která má zajistit dodržování Listiny základních práv EU, v rámci níž si stanovila 3 cíle: (1) zaručit, aby se Evropské unii nedalo v otázce dodržování základních práv nic vytknout, (2) zlepšit informovanost občanů, (3) sledovat pokrok prostřednictvím výročních zpráv.

3) Mezinárodní politika a lidská práva

European Forum of Students for Legality

Petr Příbyla

V prosinci tohoto roku jsem se zúčastnil mezinárodního lidskoprávního projektu s názvem „European Forum of Students for Legality“, který se konal ve dnech 5. až 10. prosince 2010 v italském Turíně. Celý projekt vyvrcholil na konferenci k mezinárodnímu dni boje proti korupci a boje za lidská práva v Evropském parlamentu v Bruselu. Událost byla pořádána sítí evropských lidsko-právních NGOs, zejména pak organizací FLARE (Freedom, Legality and Rights in Europe), věnující se otázkám mezinárodního organizovaného zločinu, korupce a lidskoprávním tématům na území EU. Na akci se podílela také organizace Global Human Rights Defence, Amnesty International a záštitu převzala EU.

Účastníků projektu bylo celkem třicet a každý účastník zastupoval jednu zemi. Reprezentanti byli především lidé zapojení do fungování lidskoprávních NGOs a studenti práva, politikologie a souvisejících oborů.

Snahou tohoto velice zajímavého projektu bylo sdružit a poskytnout prostor pro šíření vědomostí a znalostí mezi lidmi s odlišným kulturním vědomím a hodnotami, kteří měli ve výsledku vytvořit tzv. *Declaration of European Students for Legality*. Tento dokument, na kterém jsme v Turíně pracovali tři dny, se věnuje čtyřem oblastem: transparentnost, spravedlnost, participace a kulturní hodnoty. Primární snahou bylo vytvořit mezinárodní dokument, jenž měl být ve výsledku studenty prezentován na konferenci k mezinárodnímu dni boje proti korupci 9. prosince v Evropském parlamentu. Vše mělo proběhnout na jednom z otevíracích panelů s názvem *The Links Between Globalization, Illegal Economies, Organized Crime and Corruption*, jehož se účastnila například i hlavní představitelka Transparency International při EU Jana Mittermaier.

Ač jsem měl to štěstí být vybrán jako hlavní zástupce, který měl reprezentovat celý turínský projekt a deklaraci evropských univerzitních studentů na zmíněném panelu v Evropském parlamentu, sněhové podmínky v okolí Bruselu tomu nepřály. Namísto časného ranního příjezdu a přípravy na konferenci jsme dorazili do Bruselu až s několikahodinovým zpožděním, tj. v době, kdy už náš panel byl dávno u konce. Částečné zklamání však bylo brzy vystřídáno dojmem z prvního dne konference, kde byla diskutována témata sahající od činnosti organizovaného zločinu na evropském území až po právní protipatření EU.¹ Zajímavé údaje o aktuálnosti korupčního jednání nám může poskytnout Corruption Perception Index (CPI), vydávaný Amnesty International: poslední zpráva

z roku 2010 udává, že 3/4 ze 178 zemí se v indexu umístily pod hranici 5 bodů (0 představuje země s největší korupcí, 10 naopak s nejmenší). Mezi prvními deseti státy nejméně prorostlými korupcí se umístily ze zemí evropského kontinentu Finsko (9.2), Švédsko (9.2), Nizozemí (8.8), Švýcarsko (8.7) a poslední Norsko (8.6). Pro zajímavost Česká republika s hodnotou 4.6 bodů se umístila na 53. místě hned vedle Kuvajtu a Saudské Arábie. Z údajů OSN pak rovněž vyplývá, že na celosvětové HDP se podílí organizovaný zločin celými 10 %.

Jedno z nosných témat boje proti organizovanému zločinu představil na konferenci Don Luigi Ciotti, prezident italské NGO Libera, zaměřující se na problematiku konfiskování majetku italské mafie a možnosti adaptování konfiskačních mechanismů v rámci EU, což je z perspektivy Evropské unie jedno z ústředních témat boje proti organizovanému zločinu. Itálie, umístěná v rámci CPI 2010 na 67. pozici, má ze zemí evropského kontinentu s bojem proti propojení korupce a organizovaného zločinu největší zkušenosti, přesto jsou však výsledky stále omezené. Současný stav dobře ilustrují následující čísla: zatímco na území Itálie v posledních dvou a půl letech propadl či byl mafii konfiskován majetek v hodnotě 18 miliard EUR, tak odhadovaná ztráta v příjmech státu kvůli organizovanému zločinu dosahuje každoročně hodnoty 50 až 60 miliard EUR. V roce 1996 byl italskou vládou přijat zákon, umožňující využít konfiskovaný majetek mafie k sociálním účelům – doposud, k listopadu 2010, již bylo takto konfiskováno přes 360 nemovitostí. I přes rozsáhlé zkušenosti s bojem proti korupci je však problémem neochota zapojení Itálie do meziná-

rodních struktur – ač italská administrativa podepsala Štrasburskou konvenci proti korupci (1999), tato nebyla doposud Berlusconiho vládou ratifikována.

Ve stejném duchu se pak nesl i následující den konference, ve které se náplň debat a příspěvků ubíraly směrem k dodržování lidských práv v rámci EU, zejména pak v oblastech rasismu, xenofobie a zapojování občanské společnosti. Jak celkově tato konference o boji s korupcí a lidskoprávních tématech znovu ukázala, tak organizovaný zločin a korupce na jedné straně a porušování základních lidských práv na straně druhé jsou ve výsledku dvě strany jedné mince, které jsou spolu nerozlučně spjaty.

Poznámky

1) V roce 2003 generální shromáždění OSN vyhlásilo datum 9. prosince jako mezinárodní den boje proti korupci.

Zdroje

- *Corruption. The Way we Lose Our Rights in Democracy*. Dossier for International Anti-Corruption Day 2010. FLARE. 9. prosinec 2010. http://www.flarenetwork.org/media/files/bright_corruption.pdf

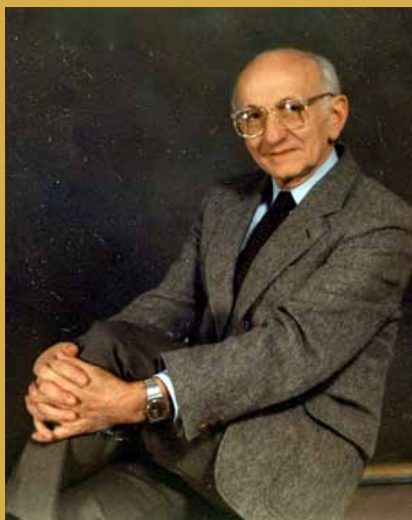
Den lidských práv 2010

Kristina Hornáčková

Již od roku 1950 připadá na 10. prosinec Den lidských práv. Datum je spojeno s přijetím Všeobecné deklarace lidských práv v roce 1948 a každoročně se v tento den uděluje Nobelova cena míru. Rovněž 10. prosince 2008 představil čerstvý laureát Nobelovy ceny míru Liou Sia-po spolu s ostatními autory text Charty 08. Letošní 60. ročník Dne lidských práv byl věnován bojovníkům za lidská práva, kteří otevřeně vystupují proti diskriminaci a bezpráví, přičemž se nebojí riskovat svoji bezpečnost.

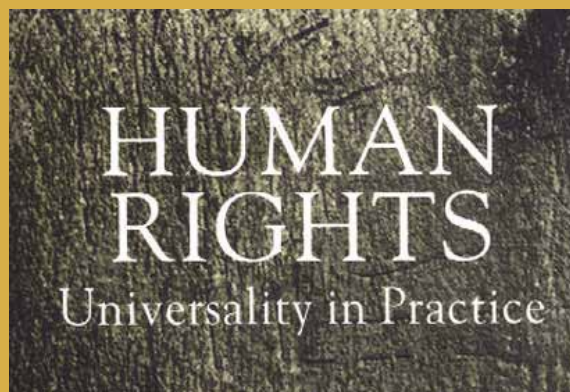
Někteří bojovníci za lidská práva jsou známí celosvětově, jiní naopak vůbec. Mohou pracovat v organizovaných skupinách nebo působí jako nezávislí jednotlivci. Jejich činnost může mít mezinárodní dopad, stejně tak může být významná jen v dané lokalitě. Přesto je však důležité, že tu jsou a nebojí se otevřeně vystupovat. Heslo letošní kampaně "Speak up" se snažilo získat nové obhájce lidských práv, kteří se nebojí upozornit na bezpráví.

Velikáni odcházejí

V posledním kvartálu roku 2010 se svět rozloučil se dvěma velkými postavami lidskoprávní nauky. Koncem října v pozhnaném věku třiadvadesáti let zesnul významný internacionalista **Louis Henkin**, profesor na Columbia Law School a zakladatel tamního Center for the Study of Human Rights, jakož i někdejší předseda American Society of International Law a American Society for Political and Legal Philosophy. Henkin se narodil roku 1917 v dnešním Bělorusku, ale již v šesti letech spolu s rodinou emigroval do Spojených států, kde později vystudoval na Harvardu. Do Evropy se vrátil během druhé světové války a dokonce si za statečnost při vylodění v Normandii vysloužil vojenské vyznamenání. Henkin se podílel na vypracování mezinárodních úmluv OSN, zejména týkajících se uprchlického práva. Mezi jeho nejvýznamnější akademické práce patří knihy *How Nations Behave* a *The Age of Rights*.

Koncem listopadu zemřel ve věku 75 let na druhé straně Atlantiku **Peter R. Baehr**, profesor lidských práv na univerzitě v Utrechtu a bývalý předseda Nizozemského institutu lidských práv. Zatímco Henkin skončil po dlouhé nemoci, Baehr odešel zcela nečekaně, když ještě před několika měsíci cestoval za lidskoprávní výukou až do Mongolska. Zanechal za sebou díla, která se zaměřují zejména na lidská práva, jejich roli v zahraniční politice a také na OSN. Knihy obou autorů jsou v knihovně FSS MU k dispozici.

Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Navi Pillay se ve svém projevu z 10. prosince 2010 v Ženevě zaměřila právě na činnost bojovníků za lidská práva. V této souvislosti zmínila známé obhájce lidských práv, kteří byli pro své názory a činy usmrceni. Mezi dalšími ruskou novinářku Annu Politkovskou, lidskoprávního aktivistu z Konga Floriberta Chebeye Bahizire, který byl nalezen mrtvý v červnu tohoto roku, nebo guatemalskou aktivistku Emilií Quan usmrcenou únosci na začátku prosince.

Vysoká komisařka ve svém poselství připomněla, že na světě jsou stále oblasti, v nichž nemohou být lidská práva otevřeně hájena a prosazována. Ve svém projevu upozornila i na situaci původních obyvatel či migrantů. Rovněž celá polovina světové populace, tedy ženy, jsou dle komisařky často i ve vyspělých krajinách diskriminovány, zejména nedostatečnými odměnami za stejnou práci, a jejich práva jsou nadále omežována. Stejně tak si svá práva zaslouží i sexuální menšiny, lidé s postižením či lidé ve stáří, na něž se zapomíná.

V závěru svého vystoupení komisařka apelovala na vlády, aby nechápaly kritiku svého jednání jako protiprávní čin a propustily všechny, kteří jsou ve vězení za mírumilovné prosazování základního práva obrany demokratických principů a lidských práv.

Generální tajemník OSN Pan Ki-mun ve svém projevu ke Dni lidských práv připomněl všechny, jež se svou prací jako novináři, lidskoprávní aktivisté či občané vyjadřují ke zneužívání práv ve svém okolí. Generální tajemník uvedl, že “bojovníci za lidská práva hrají důležitou roli v boji proti diskriminaci, podílejí se na vyšetřování násilností a pomáhají obětem domoci se spravedlnosti.” Apel proto směřuje na všechny vlády, které by měly zaručit činnost těchto skupin i jednotlivců respektováním svobody projevu a svobody shromažďování.

Zdroje

- *Criticism is not a Crime: Human Rights Day 2010*, 10.12.2010 (<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/HumanRightsDay2010.aspx>)
- *Human Rights Day 2010* (<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/HRDay2010.aspx>)
- *Human Rights Day: Statement of Ms. Navanethem Pillay United Nations High Commissioner for Human Rights*, 10.12.2010 (<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=10590&LangID=e>)
- *Propustě Siao-poa, volá celý svět*, 9.12.2010 (<http://www.amnesty.cz/news/article.php?id=588>)
- *Secretary General's Message*, 9.12.2010 (<http://www.un.org/en/events/humanrightsday/2010/sg.shtml>)

Liou Siao-po: *persona non grata* čínského režimu

Petr Příbyla

Uvězněnému čínskému disidentovi Liou Siao-po (Liu Xiaobo), který je stále bez možnosti kontaktu s vnějším světem, byla dne 10. prosince 2010 udělena Nobelova cena míru. Ceremonie se konala bez přítomnosti samotného laureáta, jemuž běží jedenáctiletý trest odnětí svobody v severočínské věznicí. Hlavní představitel Nobelova výboru Thorbjørn Jagland byl proto nucen nechat cenu symbolicky ležet na prázdné židli. Nikdo si ji nepřevzal. Čínský režim se postaral i o to, aby cenu nemohl převzít nikdo z blízkých.

Není to nicméně poprvé, kdy nebylo laureátovi umožněno osobní převzetí ceny. Například v roce 1979, kdy Nobelovu cenu míru obdržel ruský disident Andrej Sacharov, ji za něj v Oslu převzala manželka. Stejně tak přebírali toto ocenění blízcí i v případě udělení ceny Lechu Wałęsowi (1983) či Aun Schan Su Ťij (1991). V letošním roce však Liouva manželka zůstala v domácím vězení a dle údajů OSN byla nejméně dvacítka čínských aktivistů preventivně uvězněna. Další aktivisté pak nesmí vycestovat ze země nebo jsou rovněž v domácím vězení. Čínská policie zatkla i Liouva blízkého přítele Čang Čua, spolutvůrce manifestu Charta 08.

Reakce čínského režimu na ocenění se odvíjela v několika rovinách. Silný diplomatický tlak Peking na ostatní státy, aby se neúčastnily ceremonie v Oslu, vyústil v nepřítomnost celkem 17 států – téměř třikrát víc než bylo udáváno před třemi týdny.¹ Čínská média pak předání ocenění zamlčela a jak se později potvrdilo, veškeré zmínky na internetu či v televizním vysílání byly blokovány. Relativně malý počet obyvatel mající přístup k zahraničnímu vysílání BBC a CNN udávalo, že vysílání bylo přerušováno vždy při jakémkoliv zmínce o Liou Siao-po.

Peking v reakci na rozhodnutí Nobelova výboru přistoupil k netradičnímu kroku – zřídil “Konfuciovu cenu míru“, jež má podle oficiálního prohlášení “symbolizovat asijské hod-

Pakét Liou Siao-Po, foto: archiv

noty a principy.“ Skutečné důvody k jejímu zřízení jsou nicméně mnohem pragmatičtější. Toto ocenění, jakožto symbol odporu vůči Nobelově ceně, bylo uděleno bývalému taiwanskému viceprezidentovi Lien Chenovi z Čínské národní strany (Kuomintang) za příspěvní k „odstraňování napětí mezi oběma zeměmi.“ Z Lienova prohlášení nicméně vyplynulo, že nikdo z Konfuciovy komise se ho neobtěžoval informovat a ve výsledku byla cena na ceremonii symbolicky předána přisedící malé holčičce. Celá akce se tak proměnila ve fiasko.

Jak si lze vykládat chování čínského režimu v souvislosti s udělením Nobelovy cenu míru čínskému disidentovi? V první řadě, vysoká pozornost upřená na Liou Siao-po spojená s otázkou dodržování lidských práv v Číně představuje nebezpečí znovuočvření debaty o státním uspořádání Číny. Debaty, kterou se režim v průběhu posledních dvou dekád snažil omezit na minimum. Liou Siao-po, jakožto persona non grata, je v tomto okamžiku ústředním reprezentantem veškerých pro-demokratických sil v zemi. Za druhé pak rozhodnutí Nobelovy komise představuje jednu z nejvýznamnějších mezinárodních intervencí na domácí čínskou půdu od události na náměstí Nebeského klidu, kdy zahraniční vlády přerušily na několik let diplomatické styky s Pekingem a Nobelova cena míru byla následně udělena exilovému tibetskému představiteli Dalajlamovi.

Ostatně není to poprvé, kdy se čínský režim musel vypořádat s čínským laureátem Nobelovy ceny. V roce 2000 byla udělena cena za literaturu exilovému spisovateli Kao Sing-ťienovi (Gao Xing-jian), který taktéž volal po širších politických reformách. Rozdíl spočívá v reakci režimu, dřív byly veškeré kroky k omezování informací pro režim snadnější vzhledem k mizivému rozšíření internetu. V dlouhodobější perspektivě je pravděpodobná stejná reakce čínských funkcionářů na udělení Nobelovy ceny míru jako v případě nepokojů v Tibetu v roce 2008, kdy veškerá kritická reakce ze zahraničí byla líčena jako „anti-čínská konspirace“.

Současný silný odpor čínského režimu vůči ocenění Liou Siao-po by neměl být chápán jako znak síly a sebejistoty režimu, ale spíše jako „psychická slabost spočívající v obavách o vlastní hodnověrnost a legitimitu“, jak poznamenal Will Hutton, komentátor deníku *The Guardian*. Jinými slovy, obava o znovuočvření debaty o legitimitě režimu, která byla po dvacet let – nutno dodat bez větších kompli-

kačí - uložena k ledu a suplována zaměřením pozornosti na ideu ekonomického růstu, je stále aktuální a pro režim představuje hrozbu. Udělení Nobelovy ceny míru pro Liou Siao-po bezesporu přinese mnohem větší pozornost snahám o demokratické reformy na čínské půdě, než by Charta 08 sama dokázala, stejně jako pomohla ke zviditelnění Aun Schan Su Ťij v Barmě.

V tomto momentě by bylo chybou tvrdit, že v čínské společnosti stále neexistuje snaha o prosazení demokratických změn. Stejně tak, jako bylo uctění památky zemřelého proreformního komunisty Hu Jaobanga v dubnu 1989, vedle události ve Východní Evropě, jedním z klíčových momentů pro lidové povstání na náměstí Nebeského klidu, může i Nobelova cena pro Liou Siao-po představovat důležitější moment, než se na první pohled může zdát.

Spouštěcím mechanismem pro otevření široké debaty mohou být v delším časovém horizontu plánovaná výměna nejvyššího vedení Číny v roce 2012, jak již bylo referováno v říjnovém Bulletinu. V roce 2012 by měl být vybrán nový předseda komunistické strany a o rok později by měla proběhnout výměna dosavadního prezidenta země Chu Ťin-tchao. Celý proces výměny prezidenta již ostatně začal, nástupcem bude s největší pravděpodobností dosavadní viceprezident Číny, druhý nejvyšší představitel komunistické strany a zároveň místopředseda Ústředního vojenského výboru Ťin-pching Si.

Čínský režim vyložil v souvislosti s reakcí na udělení Nobelovy ceny Liou Siao-po v posledních týdnech karty na stůl. Potenciálu, jaký udělení Nobelovy ceny může mít na otevření debaty o legitimitě režimu, si je čínská komunistická elita vědoma velmi dobře. Místo o síle však celá situace vypovídá o vnitřní nejistotě a obavách z budoucího vývoje.

Poznámky

1) Vedle Číny se jedná o Rusko, Kazachstán, Tunisko, Saudskou Arábii, Pákistán, Irák, Irán, Vietnam, Afghánistán, Venezuela, Filipíny, Egypt, Súdán, Kubu, Maroko a Alžírsko.

Zdroje

- Branighan, T. 2010. China's Confucius Peace Prize has chaotic launch as Winner's Office Says he was not Notified, *The Guardian*, 9. prosinec 2010. <http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/09/confucius-prize-china-winner>.
- Fish I. S., Hewitt, D. 2010. The Eyes on the Prize, *Newsweek*, 8. říjen 2010. <http://www.newsweek.com/2010/10/08/nobel-peace-prize-what-picking-liu-xiaobo-means.html>.
- Hutton, W. 2010. China's fury over the Nobel showed weakness, not strength, *The Guardian*, 12. prosinec 2010. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/dec/12/will-hutton-china-economy?INTCMP=SRCH>.
- Keating, J. 2010. China's Confucius Prize debacle, *Foreign Policy*, 9. prosinec 2010. http://blog.foreignpolicy.com/posts/2010/12/09/chinas_confucius_prize_debacle.

Kazachstán v čele OBSE

Kristina Hornáčková

Summit OBSE, který se konal na začátku prosince 2010, měl být vyvrcholením ročního předsednictví Kazachstánu v této organizaci. Akce opět vyvolala debatu ohledně dodržování lidských práv v této zemi, jíž vládne prezident Nursultan Nazarbajev. Setkání v Astaně se nakonec zúčastnilo téměř 40 světových lídrů, chyběli však některé hlavy států, například americký prezident Barack Obama. Přesto Kazachstán vložil do přípravy summitu více sil, než vynaložil na vytvoření katalogu lidských práv.

Ještě předtím, než byl Kazachstán vybrán pro předsednictví OBSE v roce 2010, se zavázal ke zlepšení situace v oblasti lidských práv a základních svobod. Jak se ukázalo, předsednický rok vedl spíše ke stagnaci či zhoršení situace v zemi. Během června byli například pokutováni novináři a aktivisté za otevřený protest proti nově přijatému zákonu, který garantuje doživotní imunitu prezidentu Nazarbajevovi.

Před samotným summitem v Astaně pak byli někteří novináři a obháje lidských práv uvezněni. Situace v zemi, jíž vládne autokratický prezident, se vyznačuje porušováním svobody projevu a shromažďování či svobodného šíření informací. Jen během tohoto roku bylo minimálně pět dalších novinářů obviněno z trestného činu pomluvy a dalších pět bylo fyzicky napadeno neznámými útočníky. Stát ovládá veškerá média v zemi, a internet proto zůstává jediným relativně svobodným prostředkem prostředkem hromadné komunikace, i ten se však vláda snaží kontrolovat.

Kazašská vláda nejenže nesplnila požadavky ke zlepšení lidských práv v zemi, ale v souvislosti se summitem došlo k jejich dalšímu porušování. Vývoj v Kazachstánu tak vyvolává debaty, zda je tato postsovětská země v čele OBSE dobrým příkladem.

Zdroje

- *Chairmanship at OSCE* (<http://www.osce.org/cio/35839.html>).
- *Kazakhstan has not improved its human rights record*, 11.12.2010 (<http://www.guardian.co.uk/commentis-free/2010/dec/11/kazakhstan-human-rights-osce>).

Práva uprchlíků v Řecku a Egyptě

Kristina Hornáčková

Aktuálním případem závažného porušování práv uprchlíků je situace v Řecku, kde v roce 2010 dramaticky stoupl počet imigrantů. Jedná se zejména o uprchlíky z Afghánistánu, Iráku, Íránu, Eritrey, Sýrie, Alžírsko a Maroka. Human Rights Watch dle svého průzkumu z počátku prosince shledal podmínky v řeckých utečeneckých táborech jako nepřijatelné a doporučuje řecké vládě přesunout migranty do volných zařízení na ostrovech. Zařízení na severu Řecka jsou přeplněná, muži, ženy i děti sdílejí stejné stísněné prostory, nehumánní zacházení údajně porušuje mezinárodní právo.

Situace dětských utečenců bez doprovodu rodičů byla také diskutována na konferenci v Bruselu svolané belgickým předsednictvím na začátek prosince, kdy byl stav označen jako alarmující. Jedná se zejména o dětské utečence, kteří by měli být umístěni do jiných zařízení než uprchlických táborů. Jejich šance na získání azylu v Řecku je mizivá a mnozí utečenci také dosvědčili, že jim bylo při požádání o azyl pohroženo delší dobou v detenci. Přestože je Řecko jako členský stát EU nuceno potýkat se s imigranty a v rámci ochrany hranic EU zde působí agentura FRONTEX, je rovněž zavázáno zajistit utečencům důstojné podmínky.

Druhý případ se týká Egypta, který stále selhává v boji s překupníky a převaděči na Sinajském poloostrově. V blízkosti izraelských hranic je údajně zadržováno přes sto Eritrejců, kteří čekají, až jejich příbuzní zaplatí pašerákům za nelegální přechod na území Izraele. Uprchlíci jsou zde drženi v nelidských podmínkách několik měsíců a mezitím jsou nuceni k práci pro pašeráky, přičemž jsou permanentně vystavováni násilí. Přestože je hranice mezi Egyptem a Izraelem střeženou vojenskou zónou, daří se zde operovat organizovaným skupinám převaděčů. Situace je o to horší, že uprchlíci jsou v případě zadržení egyptskými silami vyhoštěni, případně jsou při pokusu o útěk přes hranice zastřeleni.

Egypt se zavázal k potírání převaděčství a v letošním roce přijal několik zákonů kriminalizujících toto jednání. Reálné kroky egyptských úřadů jsou však stále velmi chabé a zásadně nepostihují trestné činy vlastních obyvatel, kteří se dopouštějí násilí na migrantech. Egypt se sice snaží dodržovat mezinárodní zásady a neposílá utečence zpět do země jejich původu, kde jim hrozí nebezpečí, stejná rizika jim však hrozí i v Egyptě.

Zdroje

- *Egypt: End Traffickers' Abuse of Migrants*, 9.12.2010 (<http://www.hrw.org/en/news/2010/12/09/egypt-end-traffickers-abuse-migrants>).
- *Greece: End Inhumane Detention Conditions for Migrants*, 6.12.2010 (<http://www.hrw.org/en/news/2010/12/06/greece-end-inhumane-detention-conditions-migrants>).

Mezinárodní politika a lidská práva – hlavní události za rok 2010

Rusko

Z pohledu západního tisku tkví problémy lidskoprávní situace Ruska především v kauzách Michaila Chodorkovského a nevyřešené vraždě Anny Politkovské, popřípadě ve specifickém ruském typu vládnutí, který postupem času získal označení „řízená demokracie“. To však není vše, co se v Rusku děje v souvislosti s lidskými právy.

Velmi často jsme se v Bulletinu věnovali postoji ruských autorit k aktivitám Evropského soudu pro lidská práva. Případ Kononov i nedávný článek předsedy ruského ústavního soudu Zorkina v podstatě hovoří o pověstné tradici hledání ruské identity. Otázky po tom, jestli je Rusko Evropa nebo Asie, anebo je to svěbytná (často se setkáváme se slovem „jedinečná“) entita, kterou nelze nikam přiřazovat, jsou od nepaměti přítomny v ruské společenské debatě. Podléhání západním vzorům někdy převažovalo, někdy se zase zavrhovalo. Jak je tomu dnes, je možné pozorovat právě na odmítavém vztahu Ruské federace k Evropskému soudu pro lidská práva.

V roce 2010 jsme také upozorňovali na události spojené s dlouhodobými tendencemi v ruské společnosti. Květnový článek o neonacismu v Rusku a vládou podporovaném nacionalismu, vystřídal zářijový text o lidskoprávním aktivismu a iniciativě *Strategie 31*.

Na co se vlastně v Rusku v příštím roce těšíme? Spolu se západním tiskem budeme sledovat pokračování soudních procesů s oligarchy. Bude nás zajímat, jak budou ruské úřady chránit lidskoprávní aktivisty a novináře, kritizující současný režim. Nadále budeme informovat o vztahu Ruské federace a ESLP a budeme se soustředit na kroky ruské vlády na domácí scéně i v zahraničí. A zřejmě si u toho budeme občas připomínat to, co psal už Ťutčev: rozumem Rusko nepochopíš...

Čína

Prosincové události roku 2010 obrátily pozornost mezinárodního společenství k Číně. Titulky světových deníků, které doposud povětšinou upíraly zrak směrem k čínskému ekonomickému zázraku, se nyní zaměřily na nedodržování lidských práv v Číně.

Rozhodnutí Nobelovy komise o udělení každoroční ceny za mír čínskému disidentovi Liou Siao-Po přineslo výrazný odpor a nevoli ze strany čínského režimu. Bojkot ceremoniálu napověděl o uvažování čínského režimu více, než by se na první pohled zdálo. V první řadě čínská vláda podléhá silným obavám a neochotě vést jakoukoliv diskuzi na téma dodržování lidských práv. Vedení komunistické strany pochybuje o své vlastní legitimitě vládnutí a bojí se vlastního obyvatelstva. Čína navíc prochází procesem výměny nejvyššího vedení země, proto lze i v roce 2011 očekávat nervozitu a obavy o pokračování ekonomického „zázraku“, jehož zadrnutí by nejspíš vedlo k ukončení křehkého konsensu o vládě jedné strany.

Írán vs. USA

Rada bezpečnosti OSN přijala v červnu 2010 již čtvrté kolo sankcí proti Íránu, který stále odmítá záahy západních velmocí do svého jaderného programu. Opatření OSN byla hodnocena jako relativně „jemná“, nicméně v červenci a srpnu je následovaly mnohem silnější restrikce ze strany USA, Evropské unie a dalších. Hlasitému a důslednému prosazování ochrany lidských práv v Íránu se však západní země tolik nevěnují. Především USA v roce 2010 za vlády prezidenta Obamy porušování lidských práv íránským režimem takřka ignorovaly.

S ohledem na silnou pozici USA si Obamova administrativa mohla stanovit v otázce prosazování lidských práv vysoké cíle. Formálně tomu tak skutečně bylo. Ministryně zahraničí Hillary Clintonová na konci roku 2009 tématu lidských práv věnovala celý svůj proslav na Georgetownské univerzitě ve Washingtonu.

Skutečná Obamova zahraniční politika však byla naplněna spíše výraznými proslovami a ukončováním „Bushovy éry“. Ukázal se pragmatický charakter současné zahraniční politiky USA. Stejně jako všechny předchozí administrativy po konci studené války se i Obama snaží udržet přední postavení USA jakožto jediné světové supervelmoci. Kde se v rámci takové mocenské politiky USA usadí agenda lidských práv, je otázkou pro rok 2011.

4) Česká republika a lidská práva

ČR kritizována za falometrická vyšetření žadatelů o azyl

Ivan Prouza

Ostré kritiky se Česká republika dočkala z Evropské unie. Koncem listopadu shledala Agentura EU pro lidská práva náš stát posledním v EU, jež stále používá falometrická vyšetření pro jistou kategorii žadatelů o azyl. Přikračuje se k ní v rámci azylového řízení, kdy žadatel o mezinárodní ochranu tvrdí, že je v zemi původu pronásledován pro svou homosexuální orientaci. V případě pochybností, zda je jeho tvrzení pravdivé, je připojen na přístroje, jež měří průtok krve penisem. Následně jsou mu promítány sexuální výjevy a na základě naměřených údajů má být ověřeno, zda je skutečně gay.

Tyto postupy byly zmiňovanou agenturou odsouzeny, neboť prý nepřiměřeně zasahují do soukromé sféry žadatelů a navíc lze pochybovat o jejich efektivnosti. Pokud se totiž prokáže, že žadatele vzrušuje pohled na heterosexuální pornografii, může dojít k odmítnutí udělení azylu, což se skutečně může jevit například u bisexuálních žadatelů jako bezpředmětné. Falometrický test je podle Agentury nedůstojný a odporuje Listině základních práv EU.

Ministerstvo se naproti tomu hájí tím, že této metody bylo užito jen v několika málo případech, kdy výpovědi žadatelů byly nevěrohodné. Navíc k vyšetření došlo jen tehdy, když žadatelé výslovně souhlasili a bylo provedeno vždy soudním znalcem z oboru sexuologie. V některých případech dokonce toto vyšetření navrhli sami žadatelé.

Jak daleko lze tedy zajít při ověřování tvrzených skutečností, jež jsou klíčové pro rozhodnutí o udělení azylu?

Vyhnaní Němci neuspěli u OSN

Ivan Prouza

Problematika sudetských Němců je stále aktuální, čehož jsme si mohli povšimnout nejen v poněkud kontroverzním projevu prezidenta Václava Klause při příležitosti 17. listopadu, ale též v nedávném případě čtyřiceti sedmi bývalých československých občanů, kteří si stěžovali u OSN.

Česká republika podle stěžovatelů pochybila, když jim neumožnila po roce 1989 získat jejich zabavený majetek zpět. Výbor pro lidská práva OSN zaujal podobné stanovisko, jako dříve ESLP a zhodnotil stížnost za nepřijatelnou. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech byl totiž přijat Československem v roce 1975, resp. 1991, a není možné se ho dovolávat zpětně. Na činy, k nimž došlo dříve, ho nelze aplikovat. Jako diskutabilní se může jevit argumentace Výboru, podle níž je konfiskace majetku jednorázovým aktem, který nemá pokračující účinky.

Na FSS MU proběhla debata s kubánským disidentem Posadou

Centrum pro lidská práva a demokratizaci IIPS a Člověk v tísni o. p. s. uspořádali diskusi s kubánským disidentem Rolandem Jimenezem Posadou, která se uskutečnila 1. prosince 2010 na Fakultě sociálních studií MU. Posada a jeho rodina získali nedávno politický azyl v ČR. Posada vyšel z vězení letos po dohodě mezi kubánskou vládou a katolickou církví. Debata se zaměřila především na zkušenost Posady ze života na Kubě, realitu vězení a otázku vhodné politiky vůči „ostrovu svobody“.

Česká republika a lidská práva – hlavní události za rok 2010

V této části Bulletinu bychom rádi připomněli nejdůležitější události v oblasti lidských práv, k nimž v roce 2010 v České republice došlo. O všech jsme podrobněji referovali v předchozích číslech bulletinu.

V březnu Nejvyšší správní soud rozpustil na návrh vlády Dělnickou stranu. Dělnická strana podle soudu svým programem a zejména konkrétními akcemi vážně ohrožovala veřejný pořádek a demokratický systém v České republice. Ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí posléze Ústavní soud odmítl.

Zpráva Komisařky OSN pro lidská práva kriticky hodnotila postavení Romů v České republice.

Poradcem premiéra pro lidská práva byl jmenován Roman Joch, jehož působení bylo především v počátcích ostře kritizováno některými lidskoprávními organizacemi.

V létě byla přijata vládní zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2009. Celkově byla situace v oblasti lidských práv hodnocena jako dobrá, vláda však zmínila i několik problematických aspektů, jako např. pochybení při výkonu sterilizací. Zvláštní část se věnovala i boji proti extremismu.

Ústavní soud se v červenci znovu vyslovil k situaci osob zbavených způsobilosti k právním úkonům – tentokrát konkrétně k výkonu jejich volebního práva. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3102/08 kritizoval praxi soudů, které si při rozhodování o zbavení způsobilosti počínaly příliš tvrdě, což vedlo k tomu, že několik desítek tisíc osob bylo zbaveno možnosti volit.

Nástupcem zesnulého Otakara Motejla ve funkci Veřejného ochránce práv byl v září zvolen bývalý ústavní soudce Pavel Varvařovský.

Human Rights in the Czech Republic

Centrum pro lidská práva vydalo Bulletin o lidských právech v České republice v angličtině. V Bulletinu mohou zahraniční čtenáři získat přehled o hlavních lidskoprávních událostech v ČR za poslední dobu. Bulletin obsahuje kromě dalších textů o výjimce ČR z Listiny základních práv EU, o rozpuštění Dělnické strany Nejvyšším správním soudem, o případu protiprávních sterilizací či o přijetí vězňů z Guantánama na Slovensku. Anglický Bulletin si můžete přečíst na stránkách www.iips.cz.

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity (IIPS) je nezávislým vědeckým pracovištěm, které se od svého založení v roce 1990 zaměřuje na studium problematiky politického, sociálního, ekonomického a právního vývoje společnosti. IIPS se aktivně podílí na veřejné diskusi pořádáním konferencí, výzkumem či vydáváním publikací.

Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity - www.iips.cz

Centrum pro lidská práva a demokratizaci, bulletin vydává Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno **adresa redakce** Mezinárodní politologický ústav, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika **tel./fax** +420 549 495 769 **e-mail** iips@iips.cz **webové stránky** www.iips.cz **redakční rada** Lukáš Hoder (editor), Hubert Smekal, Lubomír Majerčík, Ladislav Vyhnánek. **ISSN** 1804-2392